

zés, de valamit — a drámáimban — tudatosan vettem figyelembe: nevezetesen, hogy minden mese az objektív körülmények kényszerének és az egyén reagálásának összevetéséből alakul ki. Ez a mai modern drámában is törvényszerűnek tűnik, ámbár észrevétlenebbé vált; távoli ciklonná, amely meghatározza mégis a helyi időjárást.

De mi mindent kénytelen észlelni az ember, amikor saját munkáját végső formájában, a színpadon látja! Kimegy a hős, és nem úgy távozott, hogy a közönség visszavárná, holott a távollétnek épp olyan értékűnek kellene lennie, mint a jelenlétének.

Eszményem a mindenkire szóló dráma — és lám, ez vagy az a részlet túlságosan elvont, vagy csak történéseket érdeklő megtorpanás. Vagy azt kell mondanom: hát itt bizony némi „szellemi előkelőséget” varrtam a dráma nyakába. Vagy pedig: Arisztotelészi értelemben a dráma is utánc, de mélységesen különböznie kell az utánczott tárgytól. Az utánc: nem azonosság, márpedig a Tékozló szerelem bővelkedik — paraszti azonosságokban. Az efféléttől, amennyire lehetett, megszabadultam a Pompás Gedeonban, de csak újabb szellemi galiba árán: itt az eszme és az eszme illusztrációja feszélyezik egymást. Wilde aggodalma is elkapott vidám játékaim láttán: mit követ vajon a közönség? A nevetető replikát-e vagy a cselekményt, az igazi színpadi szituációt? (Be ritka, szerencsés, nagy pillanat az olyan igazi drámai szituáció, mint a Hamleté például. Nevezetesen, hogy ő nem akar cselekedni, de cselekednie kell.) Nem, a mégoly szellemes replika sem tartja fenn a darabot — ha strukturális értékei hiányoznak. E kettőnek az ötvözete — megítélésem szerint — századunk első felében leginkább Shaw-nak sikerült.

A TÉKOZLÓ SZERELEM
KOLOZSVÁROTT

A SZÚZAI... BUDAPESTEN

De mily keserves az ellenkezője is: mikor a drámában — tragédiában — egy adott szituációban megrendültség helyett a replika nevetést csíhol a közönségből. Budapesten a Nemzetiben a Káin és Ábel előadásán a Sasnak háromszori jajkiáltására pillanatnyi vérfagyasztó derültség támadt a teremben. Mitől vajon, mikor — szerző szándéka szerint — nyilvánvalóan szexuális motívumról van szó? Azt hiszem, gyakori színpadi jelenségről van szó. A nevetés forrása többek közt: a stílus-törés. Ez történt az én jajkiáltó — veszedelmet, istencsapást hirdető — sasommal is: pulykahangja valóban *stílus-törés* volt az előadás hangvételén belül. Amit egy rossz helyre vetett kötőszó is előidézhet. Némelykor szerkezeti részek egész során áramlik s illan el a drámai feszültség, és törheti a fejét a szerző, rendező, hogy hol a hiba: az atmoszférában?, cselekményben?, a belső vívódás hibás hangvételében?, a maga útján rohanó szenvedély valóságosságában?

Csak ez utóbbi is: micsoda kötél-tánc! És lepotyog bizony, a szerző, ha arányt vét s ha — a rosszul értelmezett realizmus jegyében — nem elég bátor anyagának